

Bulletin européen

ANUL V, N.56

Mai 1979

Noi Tracii

Fondator: Prof.Dr.Iosif Constantin Drăgan

Mărturia monumentelor Sarmizegetusei

de EMIL POENARU

În Eneida, poetul Virgiliu își imaginează un personaj ciudat care își scrie gândurile pe frunzele toamnei. Desfășurând imaginea, fiecare frunză pare un cuvânt din marea carte a naturii care ne vorbește despre curgerea timpului, despre rostul nostru în lume, despre eternitate, despre frumusețe.

Pitagora, înțeleptul cu aură legendară, spunea că "stelele cântă", referindu-se la armonia numerică a universului și, poate, dând ecou unui gând ce venea spre el din miezul unei străvechi filosofii, conform căreia fluviul existenței universale este o unduire infinită de ritmuri.

Creatorii anonimi ai nemuritoarelor noastre legende ne îndeamnă să ascultăm izvoarele. Ele spun mereu - se zice - povestea celor nouă meșteri cu numele Manole; povestea poporului acestei țări în formă de pâine sau de soare, unde milenara înălțare a frumosului are la temelie pecețile izvoarelor, adică a celor care s-au zidit mereu pe sine pentru trăinicia devenirii noastre.

În limba greacă substantivul care desemnează Pământul e de gen feminin și în substraturile lui adânci închide înțelesul că "Pământul" e "mamă" a toate câte sunt. Latinii l-au numit "Terra", iar noi, popor sedentar, cu adânci rădăcini în inima locurilor unde ne-am născut, printr-o infuzie de sensuri cu adânci semnificații, ne-am apropiat de acest cuvânt pentru a ne desemna "țara", adică partea noastră de pământ și de cer.

Pentru planeta pe care o numim "a noastră", fiindcă în urmă cu patru miliarde de ani aici a început evoluția fenomenului numit viață la capătul căruia a apărut "omul", ne-am apropiat cuvântul latin "pavimentum", poate pentru sensul său de trăinicie, de certitudine fiindcă această "navă cosmică" ce execută patrusprezece mișcări cunoscute în imensitatea spațiului (și timpului) universal, planeta "Pământ" este punctul de certitudine al existenței noastre umane. Pentru a desemna "cuvântul", am reținut expresia latină ce sugerează "convenția", înțelegerea, poate pentru faptul că totdeauna poporul nostru a trăit cu credința că limbajul, cuvintele, au rațiunea de a servi comunicarea între oameni, "convenția" lor, învățarea.

...Pe fața Pământului, valurile timpului geologic au împietrit în onduțaile munților, dealurilor, stâncilor, văilor. În straturile mai recente ale învelișului său, s-au sedimentat valurile trecutului istoric, - ale frământărilor cu sens uman.

Să presupunem că privim harta celebrului geograf din Alexandria antică, Ptolemeu. Și că privim spre nordul peninsulei ce azi o numim "Balcanică", mai sus de munții Haemus, în spațiul Dunării de mijloc și de jos, al coroanei Carpaților, străbătut spre răsărit de râurile Pyretus și Tyras, hotărnicit spre vest și nord-vest de codrii hercinici, - adică spre acea parte a lumii antice unde s-a plămădit neamul Geto-Dacilor.

Începuturile istoriei lor se confundă cu începuturile existenței umane, fiindcă antropologii au dovedit că pământul țării a fost unul dintre leagănele antropogenezei umane. La Bugiulești s-a descoperit o specie de maimuță primată fosilă, numită "Paradolichopitecus geticus", precum și unelte făurite de om în urmă cu aproape două milioane de ani; în peștera "La Adam" din Dobrogea s-a găsit un mugure dentar uman din paleoliticul superior; la Chaba-Ponor s-au găsit falange de om de tipul Neanderthal, pe valea Oltului resturi de australopitec; în peștera Ciclovina s-a descoperit un craniu din paleolitic, - acestea și multe altele determinându-l pe Eugène Pitardt să scrie în "Les Races et l'Histoire" că: "Istoria Românilor a început la Bugiulești, acum două milioane de ani".

...Să ne închipuim că imaginea hărții se estompează, fiind înlocuită de imaginea cerului înstelat, a "acelui cer" ce se vede de pe partea noastră de pământ. A "acelui cer" pe care se scurg semnele curgerii vremii; soarele pentru numărarea zilelor și, prin urmărirea înălțimii drumului său pe boltă, sau a cortegiului de stele ce îi preced răsăritul și îi urmează apusul, pentru măsurarea anului; luna, pentru numărarea nopților și prin urmărirea repetabilei schimbări a înfățișării ei, pentru jalonarea unităților de timp numite "luni"; mișcarea stelelor pribege (planetele), pentru jalonarea altor unități de timp ca "anul venusian"; rotirea lentă, abia perceptibilă, a stelelor "fixe" în jurul axului "înfipt în cer" de steaua numită a "nordului", pentru unități de timp deosebit de mari.

Desigur, oamenii au observat din cele mai îndepărtate timpuri creșterea plantelor, "plânsul mugurilor" primăvara, desfrunzirile toamnei, au observat îmbătrânirea tuturor viețuitoarelor, dar atunci când au ajuns să își organizeze social activitatea (cultivând plante, crescând animale), aceste

Sarmizegetusa Regia, marele sanctuar rotund.

“semne” nu le-au mai fost de ajuns și au privit iscoditori bolta cerului parcă anume desfășurată deasupra capului lor cu mișcătoare semne pentru a-i ajuta la măsurarea timpului.

...Să ne închipuim acum că imaginea bolții înstelate se tulbură, apărând contururile a două statuete vechi de mii de ani. Bărbatul gândind profund, cu tâmpile prinse în palme și femeia visând, cu privirea pierdută departe, poate dincolo de strălucirea bolții înstelate, - perechea umană ipostaziată de neștiutul artist străvechi în ceea ce este mai esențial pentru a numi specia umană “homo sapiens”.

Omul care observând neîntreruptele deveniri, repetabilele schimbări din natură, încearcă să le pătrundă sensul, omul care nu mai privește nașterea ca simplu fapt biologic ci o celebrează, care nu își mai abandonează morții asemenea animalelor ci îi înhumează sau incinerează, meditănd asupra statutului ontologic al ființei umane, omul care privește cerul nu numai spre a putea măsura timpul conform nevoilor organizării muncii sale, ci și spre a pătrunde în adâncimea tainei “petrecerii noastre prin vremi”, - omul în fața marilor și tulburătoarelor întrebări ale existenței sale. Dacă fotografiile celor două statuete le găsim în mai toate albumele de istoria artei din lume, aceasta se datorește tocmai faptului că modul în care ipostaziază omul le singularizează.

Chiar dacă unii autori ca Oswald Spengler, trasând harta câtorva “arii culturale”, care după dânsul ar constitui izvoarele civilizației omenirii, omit civilizația dacică, sau, mai recent ca savantul englez Arnold J.

Toynbee, care reprezentând istoria omenirii ca o juxtapunere a 21 de civilizații, face aceeași omisiune, chiar dacă unii autori, spuneam, refuză să își aplece atenția asupra nenumăratelor dovezi ale străvechii rădăcini de civilizație ce a înflorit pe pământul nostru, ea există, profund originală, turburătoare prin tezaurul ei de înțelepciune.

...Să ne imaginăm acum că privim câteva dintre piesele celei mai vechi culturi europene ("Cultura Criș"), sau că privim câteva dintre vasele de ceramică ornate în trei culori cu forme îndelung stilizate, ajunse la "savantă" geometrizare, aparținând celebrei culturi "Cucuteni", sau că privim sutele de morminte ale necropolei de la Pöpești, riguros de exact orientate astronomic în urmă cu 6500 de ani, sau zidurile de cetate orientate și ridicate după o concepție arhitectonică originală, celebrele "murus dacicus", sau că privim plășile dezgropate în valea Mureșului, care învederează existența unei scrieri mai vechi decât cea sumeriană, sau că privim piesele din bronz dezgropate pe teritoriul Transilvaniei, care egalează toate piesele de acest tip descoperite pe întreg teritoriul Europei, sau, că, în fine, privim monumentele Sarmizegetusei... Toate acestea și multe altele, ne vorbesc despre strălucirea unei civilizații milenare. Desigur, putem privi aceste dovezi fugar, cu uimire, ca pe niște "ciudățeni arheologice", sau putem să le studiem cu atenție, cu pasiune, pentru a descifra cât mai mult cu putință din încărcătura de sensuri cu care au fost investite de creatorii lor. Henri Lesbegue avea dreptate atunci când scria că "Adevărul nu strălucește decât în ochii celui care l-a căutat îndelung, destul de îndelung ca să merite să-l vadă".

...Să ne închipuim că privim câteva dintre monumentele celor mai vechi civilizații. Nu banalele monumente funerare, sau cele comemorative a unor victorii, ci acele monumente prin care creatorii lor au vrut să fixeze și să transmită viitorului "știința" lor, - adică monumentele ce sunt semnul unor civilizații ajunse la pragul de maturitate a exprimării lor. Iată, de pildă, celebra mare piramidă. Despre cunoștințele științifice depozitate în acest monument vorbise Herodot, ca apoi astronomul Achilles să scrie în jurul anului 350 î.e.n. că: "Se spune că Egiptenii au măsurat cei dintâi cerul și pământul și și-au înscris descoperirile pe pietre funerare, spre a transmite amintirea acestora către urmași", iar scriitorul copt Masudi, vorbind despre faraonul Kufu să scrie că: "el a poruncit, de asemenea, preoților să depună suma înțelepciunii lor și a cunoștințelor ce le aveau în diferite arte și științe ale aritmeticii și geometriei, ca să rămână mărturie spre binele celor ce vor putea cumva să le înțeleagă". Să privim un alt monument "Templul cerului" din Pekin (Tien Tan), cu cele patru coloane centrale cu dragoni reprezentând cele patru anotimpuri, cu cele două cercuri concentrice a câte 12 coloane, primul simbolizând cele 12 luni ale anului, iar cel de al doilea reprezentând diviziunea în 12 ore a zilei și nopții. Sau, să privim altarul de sacrificii vedic, așa cum este el explicat de Catapatha Brahmana: "Altarul focului este anul...Noaptea sunt pietrele lui de împrejmuire și acestea sunt 360, pentru că sunt 360 de nopți pe an; zilele sunt cărămizile...căci acestea sunt 360; or, sunt 360 de zile într-un

Statuetă de la Cernavodă (cultura Hamangia).

Gânditorul de la Cernavodă (cultura Hamangia).

an". Sau, că privim monumentele civilizației indiene precolumbiene, ascultându-l pe C.V. Ceran exclamând: "Fiecare edificiu maya era un calendar pietrificat; nici o îmbinare nu era întâmplătoare. Estetica era subordonată matematicii".

...Să privim acum monumentele Sarmizegetusei, întrebându-ne ce vor să ne spună; care este "mărturia" lor? Și să nu ne surprindă că privindu-le ni se pare că auzim ritmuri cunoscute, măsurile pasului fetelor de la Căpâlna, sau a "purtatei" din dansul de la Dăișoara, sau că ne amintim de unele țesături de ii, sau că auzim ca un ecou cuvintele unor cântece străvechi ca bocetul "Cântecul bradului" din Zarand, sau versuri din vechi variante ale "Mioriței". Să nu ne surprindă că vom încerca un sentiment ciudat, asemănător celui trăit de cerșetorul din poemul lui Rabindranath Tagore, așezat în fața porții sale, fără să știe că în spatele ei este un palat. Cu alte cuvinte, sentimentul că avem în față "o carte" cu filele în parte rămase netăiate.

Cărarea ce urcă spre monumente străbate o pădure de fagi și pe măsură ce o urmărim adâncindu-se printre trunchiurile înalte, avem senzația că straturile de ramuri ce se boltesc deasupra noastră sunt valuri ale mării pe care le privim de undeva din adânc. Poate de aceea ne amintim de povestea cu clopotul din adâncul apelor pe care îl aud doar unii marinari și ne gândim la "somnul" de peste 2000 de ani al monumentelor acoperite de

păturile de pământ sedimentat, ca și cum cineva ar fi vrut să le ascundă până la ceasul istoric când vor putea fi din nou înțelese. Privind trunchiurile înalte și drepte ale arborilor ce susțin cupola verde ne amintim de un episod al luptelor dintre Daci și Romani, și anume acela când Decebal fiind învins într-o cruntă bătălie, în fața înaintării Romanilor a așezat pe o culme o nouă "armată", formată din trunchiurile copacilor retezați până la înălțimea unui om, îmbrăcați în hainele luptătorilor căzuți. S-a temut oare experimentatul general roman Tettius Iulianus de amenințarea acestei armate ireale? Desigur, nu. Doar înaintarea legiunilor sale era precedată de un întreg mecanism de cercetare și informare. Ceea ce l-a oprit pe generalul roman a fost "semnificația" acelei armate. A fost înțelesul că pe acest pământ cei căzuți în lupte se transformă în arbori cu rădăcinile adânc înfipite în pământ. Înțelesul gestului săvârșit de Decebal anticipa cu mai bine de un mileniu ceea ce Eminescu a presupus că Mircea i-ar fi spus unui alt împărat.

Cărarea pe care o urmărim iese din tunelul pădurii în apropierea monumentelor, trecând pe lângă covoare de flori albastrii, ca apoi, ajungând la terasele defrișate, să străbată adevărate lanuri de păpădii înflorite, ce par bănuți ai soarelui cheltuiți cu dărnicie în iarbă. Mai sus, spre cetate, sunt lanurile de usturoi sălbatic (sau sălbăticit) și tufele de pelin sălbatic (sau sălbăticit) și, firesc, ne amintim de regulile cetelor de călușeri, așa cum le descrie Dimitrie Cantemir și cum se mai păstrează astăzi în unele părți ale țării, reguli care implică folosirea acestor două plante în cele mai semnificative momente. Dacă privim mai atent putem observa că nu departe de zidul cetății, frunzele de usturoi sălbatic, ca niște vârfuri de lance, tind să acopere o mare cupă din andezit, poate una dintre acele cupe care se așezau pe tamburii sau coloanele sanctualelor, pentru a se aprinde în ele uleiuri în zilele de sărbătoare.

Să coborâm dinspre cetatea Sarmizegetusei, pe larga "scară regală", din dale monumentale ce au rezistat până astăzi, mărginită de canale din piatră și ziduri puternice, să coborâm astfel spre a putea cuprinde cu privirea toate terasele pe care sunt amplasate monumentele, fiindcă numai așa, privindu-le unitar le putem înțelege și explica, - unite prin fondul unitar de înțelepte gânduri ce le cuprind în "formele" și "semnele" lor.

Pentru o clipă, să ne lăsăm furați de ispita gândului de a vedea monumentele așa cum au fost ele în zilele de strălucire, adică cu toate terasele pavate, cu canalele de drenaj din piatră ascunse în pavaj, cu zidurile de apărare masive în picioare, cu coloanele așezate în impresionante aliniamente, cu marele sanctuar circular având ridicate spre cer nu numai cercurile lespezilor și stâlpilor, ci și stâlpii supli, dreptunghiulari, cu fațetele acoperite de teracotă, și privindu-le astfel, alături de emoția măreției lor, să ne gândim că cei care au amenajat artificial terasele, au ridicat ziduri împrejmuiindu-le, au adus de departe acea mulțime de stâlpi din andezit perfect identici, coloanele perfect fasonate, lespezile sculptate în piatră cu desăvârșită precizie, au împlinit acest superb efort comparabil oricând cu efortul necesar pentru ridicarea celei mai mari dintre piramide,

fiindcă au vrut să ne comunice nouă, celor de azi, ceva deosebit de important, ceva ce aparține de esența spiritualității lor.

Înainte de a dezvălui - spre a le demonstra unitatea - implicarea tuturor monumentelor în același "lanț" de semnificații, trebuie să acceptăm ideea grupării lor în același complex monumental cât și alte elemente ce se observă de la prima privire a hărții întocmite de colectivul de specialiști ai universității brașovene, cum ar fi unitatea în ce privește orientarea lor astronomică (uimitor de exactă).

Le-au distrus oare ostașii romani care au clădit în apropierea lor un castru spre a putea supraveghea cu severitate zona, temându-se de renașterea spiritualității învinșilor, motiv pentru care i-au urmărit cu insistență și pe slujitorii înțelepciunii? Poate. Să spunem "poate", fiindcă este la fel de posibil ca învinșii să le fi demantelat structurile purtătoare de "semne" spre a nu fi înțelese de învingători. Să nu uităm că cel mai mare împărat al Romei, Traian, a găsit tezaurul regal datorită trădătorului Bicilis, dar pentru a găsi marea necropolă a slujitorilor monumentelor înțelepciunii nu a mai existat un trădător. Dar, de la distrugerea de atunci, până la relativ recenta lor descoperire, monumentele au fost ocrotite de pătura de pământ care le-a acoperit. Și nu și-au sunat mesajul din adâncul pământului ca legendarele clopote din fundul mării, dar "înțelepciunea" lor a trăit intens în folclor. Ivar Lissner are dreptate atunci când afirmă că "o cultură apusă poate așipi un moment, poate visa în marea nemăsurată a mileniilor și amintirilor. Ea poate fi îngropată, acoperită sub greutatea apăsătoare a pietrei și a pământului. Și totuși ea se află în noi, chiar dacă vestigiile ei materiale sunt încă nedescoperite și ascunse undeva departe".

(va urma)

RESUME

LE TEMOIGNAGE DES MOMUMENTS DE SARMIZEGETUSA

Les origines des Géo-Daces se confondent avec celles de l'humanité, et la péninsule d'Haemus est le berceau de la plus ancienne culture européenne. Ce sont des vérités qui - ignorées encore par Spengler et Toynbee - commencent à s'imposer aux yeux des savants les plus renommés. Dans sa promenade imaginaire parmi les ruines de Sarmizegetusa Regia, l'auteur déchiffre la signification de ses monuments et évoque des épisodes de son passé glorieux. Les vestiges archéologiques se prêtent, en effet, à une véritable lecture. L'art consommé des ses architectes et constructeurs suggère une comparaison entre, par exemple, le grand sanctuaire et les pyramides.

«NU CUMVA DAC = MUNTEAN»?

de VICTOR OPRIȘU

Se știe că limba dacică este prea puțin cunoscută, deoarece prea puține urme de limbă ne-au rămas de la strămoșii noștri îndepărtați. Doar cuvinte singuratice, în mare parte antroponime și toponime, trecute prin filieră latină sau greacă, - interpretarea lor, în lipsa unor termeni de comparație, diferind adesea de la un cercetător la altul.

Insuși numele poporului *dac* este derivat în mod diferit. Astfel profesorul C. Daicoviciu presupunea că el ar putea veni de la cunoscuta armă de luptă a Dacilor, cuțitul curbat, care - tot după o presupunere - s-ar fi numit *dac*. Afirmatia aceasta însă nu se bazează pe nici un izvor scris. Alți cercetători l-au dedus însă de la *dhe*, rădăcină indo-europeană cu sensul de "a pune", "a așeza" (I.I. Russu) ori de la *daos*, care în limba Frigienilor, popor înrudit cu Dacii, înseamnă "lup", iar stindardul Dacilor era un balaur cu cap de lup. (Vi. Gheorghiev).

Dar o coincidență interesantă, care ne-a atras atenția de mai demult, este că în limba unor populații din preajma Mării Caspice cuvântul *dag* sau *dah* înseamnă munte, iar strămoșii noștri daci erau, cum a fost remarcat chiar de către unii scriitori antici, niște *munteni*.

În mod firesc se pune întrebarea: nu cumva numele poporului *dac* ar însemna tocmai popor *muntean*, iar *daci*, *dahi* sau *davi* = munteni?

Asocierea între calitatea de munteni a *Dacilor* și cuvântul *dag* = munteni nu este atât de hazardată cum ar putea părea unora, căci iată, de exemplu, ce spune un om de știință englez A.I. Toynbee, în cartea sa "A study of History", London, 1955-1959 (citată în "Magazinul istoric", nr. 7/1973, pag. 25):

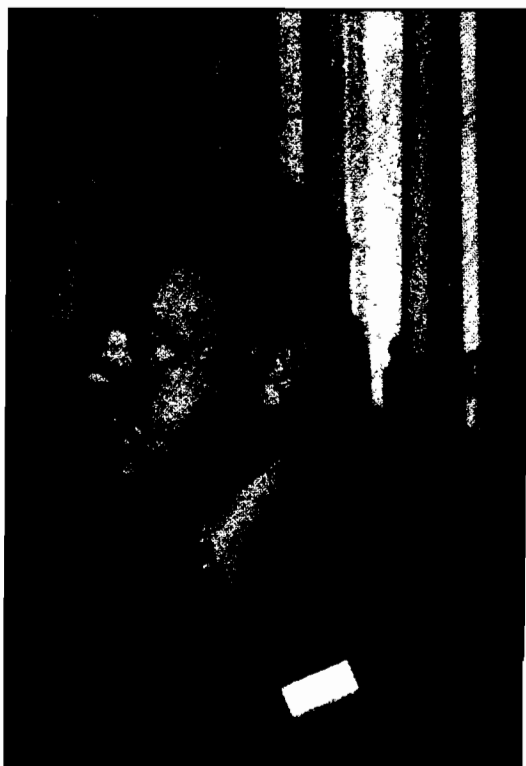
"Dacă Geții europeni din bazinul Dunării de jos reprezentau o parte din același neam nomad ca și Tisageții dintre Volga și Emba, ca și Mesageții de pe Iaxartesul Inferior, atunci este firesc să presupunem aceeași înrudire între Davi sau Daci, care erau vecinii istorici ai Geților din Transilvania și Dahii, care era vecinii Tisageților și Mesageților în Transcaspia."

Ne gândim că dacă întrebarea aceasta "nu cumva *dac* = *muntean*?", ar fi acceptată ca o ipoteză de lucru, ea ar da poate sugestii utile pentru cercetătorii limbii dace.

Actele primului simpozion de tracologie

RELAȚIILE DINTRE GRECI ȘI AUTOHTONI ÎNȚRE SEC. IV ȘI II Î.E.N. ÎN LUMINA RECENTELOR SĂPĂTURI DE LA TOMIS, TOPRAISAR ȘI ALBEȘTI

Adrian Rădulescu

(continuare)

Săpăturile făcute în ultimii ani la Tomis, în zona parcului catedralei, au demonstrat că al nouălea nivel de așezări, descoperit în mai multe sectoare din perimetrul cercetat, a existat de la sfârșitul secolului al V-lea î.e.n. și a continuat până la sfârșitul sec. IV î.e.n. În anumite zone, zidurile din sec. V î.e.n., parțial distruse, sunt acoperite de un strat gros de cenușă datând de la sfârșitul sec. IV î.e.n. Sau descoperit astfel, într-o casă din zona M., pe una din dalele de la intrare, între două pietre de pavaj, două monede histriene, care, împreună cu ceramica menționată, fac ca datarea întreg ansamblului să se situeze în epoca clasică, până la sfârșitul sec. IV î.e.n.

Bine constituit, al VIII-lea nivel al așezării, aparține secolului IV î.e.n.; el este acoperit cu un strat gros de cenușă, care se găsește peste tot în zona examinată. Depozitele găsite la acest nivel, cu o grosime între 20 și 45 cm, conțin materiale arheologice unitare din sec. VI î.e.n. În unele locuri, stratul arheologic din sec. IV prezintă două sau trei niveluri succesive de argilă galbenă.

Ținem să subliniem că violentul incendiu care a devastat în special ultimul nivel, survenit în sec. IV î.e.n., are un caracter general în zona examinată. E greu de precizat pentru moment cauza. Comparația cu anumite realități identice de aici cu cele de la Histria nu ne poate fi de nici un folos căci părerile specialiștilor sunt împărțite; unii propun anul 339 î.e.n. (expediția lui Filip al II-lea împotriva Sciților conduși de Atheas), iar alții se referă la expediția satrapului Lisimah de la sfârșitul sec. IV î.e.n., pornită pentru a reprimă revolta orașelor situate pe coasta occidentală a Mării Negre și dominate de Callatis.

În comparație cu nivelul VIII, care este bine reprezentat, nivelul VII, mai recent, se întâlnește numai în unele părți ale zonei cercetate. În realitate, el e constituit din unul sau două straturi cu numeroase gropi, în care abundă diferite materiale arheologice amestecate. Ele aparțin epocii elenistice târzii, iar unele dintre ele epocii romane primitive.

Adesea în stratul al VII-lea găsim ceramică autohtonă, ilustrație fidelă a persistenței elementului autohton alături de elementele comunităților grecești.

Uneori stratul VII lipsește; se trece deci de la nivelul VI - roman primitiv - la nivelul VIII, din sec. IV î.e.n.

O altă constatare inexplicabilă într-un anumit măsură, ne obligă să presupunem că micro-zona constituită din incinta Tomisului elenistic n-a fost prea locuită o bună bucată de timp - între sec. III î.e.n. și începutul sec. I e.n. Trebuie să semnalăm însă și alte descoperiri, care, așa cum vom arăta mai departe, dovedesc cu totală certitudine că orașul Tomis în acea perioadă avea o populație numeroasă, însă zonele locuite erau în afara ariei de care ne ocupăm.

Aici s-au găsit multe materiale aparținând epocii elenistice. Printre altele amintim: ceramică variată (kantharoî, lekythoî, kilixi etc.), vase megariene, lămpi ce au diverse game de reprezentări ornamentale, amfore, toarte de amfore ștampilate, monezi, arme etc.

Toate acestea dovedesc că nu departe de locul săpăturilor (parcul catedralei), Tomisul elenistic își ducea viața sa normală, așa cum apare în scrieri, începând cu anul 260 e.n.

Dacă cercetările relatate până acum și efectuate pe o mică suprafață a orașului Tomis, nu au fost ilustrate prin mărturii arheologice suficiente referitoare la așezarea elenistică, situația reflectată de necropolele cetății este cu totul alta. Cele mai vechi morminte găsite până în prezent datează din sec. IV î.e.n.. Bilanțul descoperirilor făcute până acum prezintă cinci morminte din sec. IV î.e.n., case de la sfârșitul sec. IV și începutul sec. III, iar altele (peste 70) sunt posterioare sec. III î.e.n. Precizăm că s-a putut delimita cu destulă precizie aria necropolei elenistice de la Tomis. Ea se află în spațiul actual al orașului de azi.

Numeroasele morminte din epoca elenistică de la Tomis conțin material autohton caracteristic: oale, farfurii de lut etc., care indică existența unor comunități etnice geto-dace în orașul elenistic - ce adoptaseră în ritul funerar vase grecești - și a unei populații elenice, ce adoptase, pentru

același rit, elemente autohtone.

Numărul important de ștampile de amfore recuperat în ultimii ani, dovedesc bogăția vieții economice și culturale din Tomisul elenistic. Astfel, de curând, au fost recuperate peste 300 toarte ștampilate; alte 300, găsite cu ocazia săpăturilor din zona celebrului "Edificiu roman cu mozaic", așteaptă să fie catalogate. Ele reprezintă doar o parte infimă din mărturiile unui vast comerț, care s-a concentrat din ce în ce mai mult în această cetate din vestul Pontului, în detrimentul Histriei la Nord și al Callatisului la sud.

Cauzele avântului economic al Tomisului sunt, pe de o parte, depunerile de nisip adus de aluviunile Dunării - și, pe de altă parte, stabilirea și intensificarea relațiilor cu Geto-Dacii de la Dunărea de jos, prin valea Cara-Su-lui, care leagă portul fluvial *Axiopolis* (Akhsaena) - Cernavodă de azi - cu Tomisul. Rezultă că zonele atât de fertile ale Geto-Dacilor din câmpia valahă sau din stepa dobrogeană au fost puternic antrenate într-un vast schimb de produse comerciale cu beneficii reciproce: negustorii greci și aristocrația tribală geto-dacă erau angajați într-un dialog important, care se reflectă în toate sectoarele: economic, spiritual, politic. etc. Aceste aspecte caracterizează și celelalte centre situate pe coasta de apus a Mării Negre - Histria și Callatis - deși în istoriografia cea mai recentă a fost avansată ipoteza că aceste două cetăți, după conflictul militar din anul 260 î.e.n. (relatat de Memnon), învinse de Bizanț, ar fi început să decadă. Realitățile arheologice infirmă însă acest punct de vedere.

Recentele cercetări efectuate în alte localități din Dobrogea, în satele și necropolele autohtone, dovedesc o amplă pătrundere a celor mai diverse produse grecești, importate sau produse în colonii: vase de ceramică de uz curent sau de lux, amfore din centrele egeene - în special din Thassos - podoabe foarte variate, monede, cele mai multe provenind din atelierele coloniale, statuete și alte obiecte de teracotă.

În același timp au avut loc puternice influențe reciproce asupra concepției de viață a celor două comunități etnice diferite și s-a ajuns la o adevărată asimilare. Cele peste 60 de descoperiri, din perioada cuprinsă între sec. IV-I î.e.n., făcute până acum în Dobrogea, au adus la lumină material geto-dac și elenistic, ceea ce coroborează aspectele pe care le-am analizat mai înainte.

Pentru a fi mai bine edificați e de ajuns. să ne gândim la alte două recente descoperiri, la Topraisar și Albești, prima pe teritoriul rural al Tomisului, a doua pe teritoriul rural al Callatisului. În vara anului 1973 a fost studiat un tumulus în comuna Topraisar, situat la circa 25 km spre sud-vest de Constanța și la 17 km la vest de litoralul Mării Negre. El face parte dintr-un grup mai important de morminte antice similare, încă necercetate.

Mormântul este înconjurat de un șanț circular cu o lățime variabilă, cuprinsă între 0,50 și 1,20 m și o adâncime de 0,50-0,60 m de la nivelul solului în antichitate. Inventarul funerar descoperit cuprinde 22 de amfore, un fragment de vas grecesc cu desene roșii, câteva fragmente dintr-un vas

lucrat de mână - deci autohton - și oseminte de cal.

Nouă amfore de tip Heracleea pontică au pe gât ștampile englifice, dispuse în sens longitudinal și uneori orizontal. S-au mai găsit alte opt exemplare cu ștampila pe gât.

O altă amforă heracleeană poartă pe gât o ștampilă ovală ce reprezintă o planetă și, poate, o monogramă. Cât privește ultimele trei amfore heracleene ele nu pot fi identificate: nu ni s-a mai conservat gâtul lor, pe care se aplica ștampila.

Ultima amforă de Thassos, neștampilată, datează din prima jumătate a sec. IV î.e.n., iar fragmentul de vas grecesc aparține unui scythos atic cu desene roșii și provine din aceeași perioadă. Fragmentele grosolane ale vasului modelat de mână fac parte dintr-o oală, care pare să fie nord-pontică, după material, formă și desen.

Tumulusul din Topraisar prezintă unele analogii cu mormintele din Histria, unde se găsesc deasemenea gropi periferice și schelete complete sau incomplete de cai, și cu mormintele primitive din *Agighiol* și *Peretu*, unde apar urme de sacrificii de animale.

Șanțul periferic circular, rar întâlnit în literatura de specialitate, avea și o importantă funcție rituală, fiindcă în el se depuneau ofrandele; el delimita aria sacră destinată mormântului de restul tumulusului.

Ceramica descoperită la Topraisar e destul de unitară din punct de vedere cronologic, cu mici diferențe în ceea ce privește data de fabricare. Cele 17 amfore heracleene ștampilate au fost probabil fabricate într-un singur atelier, sub doi magistrați diferiți. Nu putem exclude ipoteza - îndoielnică de altfel - a existenței a doi meșteri omonimi, care ar fi lucrat sub două magistraturi diferite.

Dacă ținem seamă de datarea fragmentului de *scythos*, ai amforei din Thassos, și de cronologia propusă de unii cercetători pentru grupul de amfore heracleene, putem presupune că tumulusul din Topraisar ar putea fi datat cam la mijlocul sau în ultimul sfert al sec. IV. În privința apartenenței etnice, ritualul dovedește că tumulusul din Topraisar era al unui personaj important local, considerat de unii de origine geto-dacă. După părerea altor cercetători acest personaj ar fi fost scit.

(va urma)

Precesiune

de RADU MIHAI PAPAË

*De câte ori arome tari de brad
din cetini drept în suflet se strecoară,
mă-ntorc pe curba timpului c-un grad
în tumultoasa vieții primăvară.*

*Și îl revăd pe cel ce-am fost cândva,
mânând spre nord ghețari, fără escală,
în timp ce trâmbița de mămút anunța
o nouă eră precesională.*

*M-am instalat atunci (a câta oară?)
în leagănul carpatic primitiv,
făcându-mi focu-n vatra milenară,
cu-n alt trecut, ca mâine-n viitor.*

*Eu nu veneam, cu toți ai mei de-ogintă
pribegi de pe tărâmurii depărtate,
purtați către o nesperată țintă
de arca unor basme deslănate.*

*Că mă-ntrupam de-aci, din codrii mari,
și din morenele crescute ca gorgane,
pe oasele ce-n zorii, ziși barbari,
au înfruntat potop și uragane.*

*O luam, cumva, din nou de la-nceput
dupe ce vremea sfărâmasese totu-n cale,
pe vastele meleguri unde m-am născut
în alte ere precesionale.*

*Dar eu știam că-n straturi din afund
atunci, ca și acum, zac mărturii
de tot ce-am izvodit pe drumul lung
și, generoși, am răsădit și pe-alte glii.*

*Știam că seminții nenumărate
născute-aci, pe-ogorul dintre state,
migraseră spre zări îndepărtate
ducând cu ele scieri, împliniri și zei.*

*Și mă-nciudau tenebrele lumesti
ce-aveau, din minți, trecutul a le șterge,
iar tu, istoric și arheolog, ai să trudești
de pe-adevăr să-nlături negre cerge.*

*Aș fi săpat cu degete de-oțel
s-aduc valorile de ieri iar la lumină,
eu, ce păstram tradițiile cu zel
din tată-n fiu, ferite de neghină.*

*Și mă durea că sloiuri și puhoai
spălaseră-nflorirea de-demult
că lotrul-timp istoria o despoaie
lăsându-ne vagi amintiri, și poate-un cult...*

*De-acum urma să urc iar povârnișul
cu toți ai mei, prin spini nedefrișați,
cetățile să împânzească iar podișul
ca-n vremile titanilor Carpați.*

*La capăt de urcuș făcui popas,
și-ntr-un priveghi cu cer spuzit de stele,
am scris în lut un ultim bun rămas...
și am aprins sub mine rugul de nuiele...*

O IDEE VIBREAZĂ «NOI TRACII»

Desprinsă de pe meleagurile vechilor Daci, istoria lor atât de controversată prin prisma diferitelor teorii istorice, străbate ca o lumină de-a lungul unui mit.

Cartea "Noi, Tracii" pune în lumină această grandioasă componentă a istoriei și civilizației unui popor. Autorul ei, prof.dr. Josif Constantin Drăgan ne prezintă într-o perspectivă nouă istoria poporului cuprins între Carpați și Dunăre. Opera se distinge printr-o valoroasă și temeinică interpretare a faptelor, realizată cu obiectivitate și pasiune științifică.

Josif Constantin Drăgan este un autor erudit, un savant care imbină realitatea faptelor cu diferite consemnări de epocă, cu aforisme și observații fine, pline de umor. Cartea nu este o simplă înregistrare a unor fapte,

ci o laborioasă realizare a istoriei unui popor; ceea ce este inedit, e accentul pe care autorul îl pune pe rolul Traco-Dacilor nu numai în istoria lor, ci și în istoria popoarelor cu care au venit în contact. Autorul dă culoare personalităților istorice întâlnite în carte și reușește să le facă să vorbească, să se miște și să gândească înaintea cititorului. Înfrățindu-l, de pildă, pe Lisimach, amintește de scena ospățului celor două tabere adverse. Dromichete îl întreabă pe adversarul său despre motivul incursiunii sale, după ce acesta din urmă recunoaște că masa la care ospătează ostașii săi este mai bogată. Scena este prezentată magistral și efectul psihologic ca și cel artistic este rar. Pline de umor, dar și de tragismul unor situații, evenimentele se desfășoară cu o rapiditate deosebită. Fiul lui Lisimach, crescut la curtea lui Dromichete timp de opt ani, se reîntoarce la tatăl său cu o nouă mentalitate. Tatăl, stupefiat și indignat își reneagă fiul. Iată câteva amănunte care creează o atmosferă de optimism și în același timp de simpatie pentru autor și cartea sa.

De-a lungul cărții întâlnim nume ilustre, intrate în patrimoniul literaturii universale. Alexandru cel Mare, cuceritorul Asiei, se căsătorește cu o tânără persană, care la rândul ei l-a cucerit prin frumusețea ei. Toate personalitățile istorice întâlnite sunt mai mult sau mai puțin cunoscute de cititor, dar ele câștigă în interes prin amănuntele interesante din viața lor, prin situațiile neașteptate care determină un eveniment sau altul.

Autorul aduce date, imagini și tonalități noi. Astfel aflăm că Alexandru Macedon nu avea profilul cunoscut de pe efigii, ci chipul său era cu totul altul, profilul aflat pe monezi dând curs mai mult unei mode a timpului decât realității.

Caracterizările făcute ajută la completarea imaginii anterioare a personalităților istorice, fixată în cărțile de specialitate. Faptele istorice sunt completate cu observații noi și cu ipoteze interesante. Sfârșitul lui Decebal, care a preferat moartea decât viața în captivitate, este un moment tragic în istoria Dacilor și această scenă tristă este continuată cu multă finețe artistică prin imaginea simbolică a gestului lui Decebal.

Cartea este scrisă cu competență și dragoste pentru adevărul științific, care se îmbină în mod deosebit cu o notă de umor și participare afectivă la desfășurarea faptelor, pe care Josif Constantin Drăgan le presară în

paginile cărții. Scopul său este cunoașterea și aprecierea justă a valorilor spirituale și a rolului istoric al Traco-Dacilor în istoria umanității. Faptul că pe aceste meleaguri s-a descoperit o scriere la fel de veche ca cea din Mesopotamia dă noi dimensiuni istorice urmașilor lui Burebista și ai lui Decebal. Traco-Dacii, iubitori de petreceri și frumos, veseli și temerari, ne-au dat seva spiritualității lor, păstrată de-a lungul veacurilor. Medici vestiți ei vindecau durerile sufletului înainte de cele ale trupului, teorie actuală și "nouă" în medicina modernă; descântecurile lor, care urmăreau un efect psihologic și vindecau rănilor sufletești ca și cele ale trupului, erau combinate cu "produse farmaceutice" realizate din plante care creșteau în Dacia. Menționarea Traco-Dacilor de către Herodot și comentariile pe care "părintele istoriei" le face asupra lor, sunt un semn al importanței pe care Traco-Dacii au avut-o în istoria milenară a lumii.

Istoria neamului românesc, așa cum este cunoscută astăzi, merită o nouă și interesantă prezență, adăugată prin cunoașterea cărții lui J.C. Drăgan. Domnia-sa a pus în lumină nouă aportul Traco-Dacilor la civilizația și istoria lumii și fără a minimaliza rolul Romanilor în crearea gintei latine, a reliefat specificul poporului Român, ai cărui strămoși Traco-Dacii și Romanii, ... au fost popoare demne de a fi menționate în istoria lumii. Latinitatea și lumea romanică cu imaginea ei ne apar în carte ca fresce ale unei lumi care s-a continuat peste veacuri.

Dar nu am intenția să prezint cartea în totalitatea ei, ci las cititorului posibilitatea de a o cunoaște și aprecia. Însemnările de față sunt doar crâmpie de gânduri, prilejuite de lectura acestei capodopere, care ne face familiară Dacia, patria unui vechi și numeros popor, țară bogată, ale cărei grâne și bogății au trezit interesul și admirația altor popoare. "California antichității", îmbinată cu imaginea Traco-Dacilor, înviorează o lume demult trecută și puțin explorată. Cei ce doresc să cunoască istoria Traco-Dacilor și vor să-și îmbogățească bagajul spiritual în legătură cu neamul lor, au prilejul de a o face, citind "Noi, Tracii, istoria multimilenară a neamului Românesc", pe care o recomand cu căldură cititorilor ca fiind una din cele mai interesante cărți în acest moment.

ECATERINA DUMITRACHE- SION

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

Emil Poenaru: <i>Mărturia monumentelor Sarmizegetusei</i>	1
Victor Opreșu: <i>"Nu cumva Dac = muntean"?</i>	8
A. Rădulescu: <i>Relațiile dintre Greci și autohtoni între sec. IV și II î.e.n. în lumina recentelor săpături de la Tomis, Topraisar și Albești</i>	9
Radu Mihai Papae: <i>Precesiune</i>	13
Ecaterina Dumitrache-Sion: <i>O idee vibrează - "Noi, Tracii"</i>	14

NOI TRACII
Redactia: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)
Centro stampa B.G. - Via larga 11 Milano